

FICIL
RAISE THE BAR!

Nostāja Nr. 7

Ārvalstu investoru padomes Latvijā nostāja attiecībā uz finanšu un ekonomisko noziedzumu apkarošanu

2021. gada 16. septembrī

Kopsavilkums

Ārvalstu investoru padome Latvijā (turpmāk – FICIL) ir ievērojusi un augsti novērtējusi Latvijas apņemšanos risināt finanšu un ekonomisko noziegumus, izvirzot šo jautājumu par vienu no Latvijas ekonomikas attīstības prioritātēm. Valdības deklarācijā īpaši uzsvērtā tiesu, prokuratūras un izmeklēšanas iestāžu sadarbības veicināšana atbilstoši identificētajiem korupcijas riskiem. FICIL šādu nostāju uzskata par vitāli nepieciešamu, jo korupcijas novēršana vienmēr ir priekšnosacījums tiesiskās valsts stiprināšanai un investīciju vides uzlabošanai. Korupcija kaitē vispārīgai ekonomikas izaugsmei un kavē valsts attīstību, negatīvi ietekmējot labu pārvaldību, palielina nevienlīdzību un var radīt nestabilitāti, kā arī nepaliek nepamanīta dažādu starptautisko organizāciju vērtējumos par investīciju klimata pievilcību Latvijā.

Saistībā ar cīņu pret finanšu un ekonomiskajiem noziegumiem FICIL ļoti pozitīvi vērtē Ekonomisko lietu tiesas izveidi un darbības uzsākšanu. Ar šīs tiesas darbību tiek saistītas lielas ārvalstu investoru cerības gan efektīvā finanšu un ekonomisko noziegumu iztiesāšanā, gan sarežģītu komerciālo strīdu atrisināšanā. Tomēr ekonomisko un finanšu noziegumu novēršanā nozīmīga ir arī izmeklēšanas un prokuratūras loma. Krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma panākšana iespējami ātrā un efektīvā veidā ir primāri atkarīga no pirmstiesas kriminālprocesa efektivitātes, kā arī valsts apsūdzības uzturēšanas tiesā kvalitātes. FICIL novērojumi liecina, ka visuzskatāmāk sistēmas problēmas izpaužas tieši pirmstiesas kriminālprocesā.

Atbilstoši FICIL novērotajam finanšu un ekonomisko noziegumu izmeklēšanas un iztiesāšanas efektivitāte pēdējos gados nav būtiski uzlabojusies. Tāpat pēdējo gadu laikā diemžēl nav izdevies mainīt sabiedrības

negatīvo viedokli par attiecīgo noziegumu izdarītāju nesodāmības sajūtu. FICIL ar bažām 2021. gadā ir noraudzījies uz vairākām korupcijas krimināllietām, kas sabiedrībā izraisījušas plašu rezonansi un kas noslēgušās vai nu ar attaisnojošu tiesas spriedumu, vai kriminālprocesa izbeigšanu lietā, kur izmeklēšana ilgusi gadiem. Nespēja liela mēroga korupcijas lietas novest līdz taisnīgam risinājumam, panākot neizbēgamību starp izdarīto noziegumu un sodu, grauj sabiedrības uzticību tiesu sistēmas efektivitātei.

FICIL vienlaicīgi uzsver, ka notiesājoši spriedumi nevienā finanšu un ekonomisko noziegumu krimināllietā nedrīkst būt valsts pašmērķis. Ikvienam ir tiesības pilnvērtīgi un efektīvi aizstāvēt savas tiesības ikvienā kriminālprocesa stadijā. Taču vienlaicīgi valsts pienākums ir veikt visu nepieciešamo, lai visām kriminālprocesā iesaistītajām amatpersonām būtu pieejami visi nepieciešamie tehniskie, zināšanu un konsultatīvie resursi, lai spētu novest lietas līdz taisnīgam iznākumam saprātīgā laika posmā. Resursu izlietojuma fokusam atbilstoši riskā balstītai pieejai jābūt uz lielāka mēroga lietām.

Latvijai jānodrošina, ka situācijās, kurās šādi „skaļi” kriminālprocesi objektīvu iemeslu dēļ ieilgst, apsūdzētās personas tiek attaisnotas vai krimināllietas tiek izbeigtas, sabiedrībai tiek sniegta pilnvērtīga viegli uztverama informācija un skaidrojums par attiecīgā tiesiskā risinājuma pamatojumu un iemesliem. Pretējā gadījumā šādi lietu atrisinājumi var radīt nesodāmības sajūtu prettiesisko darbību veicējos un sabiedrībā kopumā, kas attiecīgi var sagraut jebkādas centienus uzlabot situāciju finanšu un ekonomisko noziegumu novēršanas jomā.

Saturs

02

Kopsavilkums

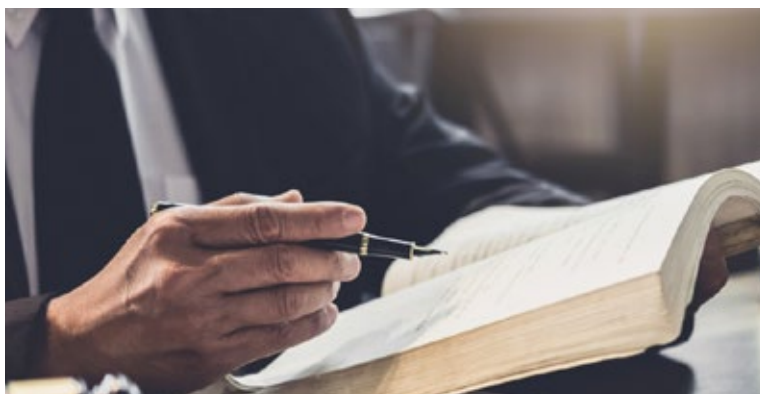
04

Rekomendācijas

06

Rekomendāciju pamatojums

Rekomendācijas

Pasākumi ēnu ekonomikas mazināšanai

.....
Ēnu ekonomikas un „aplokšņu” algu problēmai nav viena risinājuma. Raugoties uz uzņēmēju un cilvēku dažādo motivāciju maksāt „aplokšņu” algu, nepieciešams veikt cēloņu analīzi. Tāpat jāveic uzņēmumu un cilvēku profilēšana, lai noskaidrotu, kur rodas skaidrās naudas aprīte, kam standarta situācijās uzņēmumā nevajadzētu parādīties. Ir svarīgi meklēt cēloņsakarības un noteikt skaidrus galvenos veiktspējas rādītājus (KPI), piemēram, kā tieši izmērīt ēnu ekonomikas mazināšanas pasākumu efektivitāti konkrētā uzņēmējdarbības sektorā.

Finanšu un ekonomisko noziegumu novēršana

Balstoties uz 2020. gada decembrī publicēto Valsts kontroles ziņojumu par veikto revīziju par noziedzīgu nodarījumu ekonomikas un finanšu jomā izmeklēšanu un iztiesāšanu kavējošiem faktoriem, FICIL izvirza šādas rekomendācijas:

- ▶ Uzsākto lietu audita veikšana.
- ▶ Uzsākto un uzsākamo lietu sadalīšana pa dažādiem reģioniem atbilstoši darbinieku kvalifikācijai un kompetencei.
- ▶ Regulāra, centralizēta darbinieku noslodzes uzraudzība dažādās institūcijās.
- ▶ Resursu koncentrēšana finanšu, ekonomisko un korupcijas noziegumu izmeklēšanai, vadoties no riskā balstītas pieejas un identificējot augsta riska projektus (piemēram, liela apjoma publiskos iepirkumus).

- ▶ Publiski pieejama datu analīze – piesaistot finanšu analītiķus ar atbilstošu tehnisko nodrošinājumu (atalgojumu un analītiskiem rīkiem), izvērtējot finanšu un ekonomisko noziegumu izmeklēšanas un iztiesāšanas sistēmas efektivitāti, ieviest konkrētus rādītājus (KPI) un uzraudzīt to sasniegšanu.
- ▶ Vienotu vadlīniju un procesu izstrāde, lai veicinātu vienveidīgu izpratni par Krimināllikuma un Kriminālprocesa likuma normu interpretāciju starp visām kriminālprocesā iesaistītajām amatpersonām.
- ▶ Savlaicīga un efektīva kriminālprocesa pabeigšana, t. sk. izbeigšana, ja pirmsšķietami personas notiesāšanas iespējamība ir novērtēta kā zema.
- ▶ Situācijās, kurās plašu rezonansi izraisījušu krimināllietu procesi ieilgst, apsūdzētās personas tiek attaisnotas vai krimināllietas tiek izbeigtas, sabiedrībai tiek sniegta pilnvērtīga viegli uztverama informācija un skaidrojums par attiecīgā tiesiskā risinājuma pamatojumu un iemesliem.
- ▶ Procedūru vienkāršošana, standartizēšana vienkāršākās un mazāka mēroga krimināllietās, maznozīmīgu noziedzīgu nodarījumu dekriminalizācija.
- ▶ Uzraugošā prokurora atbildības palielināšana vadošās lomas īstenošanai sarežģītu kriminālprocesa izmeklēšanā.

Efektīva korupcijas novēršana

FICIL aicina publisko sektoru veikt datus balstītu analīzi, lai noteiktu pašreizējās korupcijas tendences, noteiktu efektīvākos soļus korupcijas mazināšanai, izvērtētu pretkorupcijas pasākumu efektivitāti un izmērītu valsts progresu pretkorupcijas jomā. Vienlaikus FICIL aicina stiprināt tiesībsargājošo iestāžu kapacitāti, lai veicinātu iespējas panākt notiesājošu spriedumu sabiedrībai nozīmīgos ar korupciju saistītos kriminālprocesos.

Labticīga ieguvēja aizsardzība kriminālprocesā

FICIL aicina valdību turpināt aktīvu diskusiju, iesaistot speciālistus no publiskā un privātā sektora, lai meklētu risinājumus labticīgo ieguvēju interešu aizsardzības mehānismu pilnveidošanai kriminālprocesā. Izvērtējams ir, piemēram, tāds risinājums kā kaitējuma kompensēšana tādiem labticīgiem ieguvējiem, kas paļāvušies uz publiskās ticamības principu, valstij pārņemot prasījuma tiesības pret noziedzīgā nodarījuma izdarītājiem. Efektīvus risinājumus iespējams rast, analizējot citu valstu pieredzi labticīgo ieguvēju interešu aizsardzībā.

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršana

Sekojošā līdzšinējām veiksmīgajām darbībām noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas (NILLTPFN) jomā, Latvijai ir jāizmanto labā starptautiskā reputācija, aktīvi iesaistoties Eiropas Savienības nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas aģentūras (AMLA) izveidē un aicinot vismaz daļēji aģentūras struktūrvienību darbības nodrošināt Latvijā. Tādējādi iespējams izcelt pēdējo gadu laikā veikto Latvijas finanšu sistēmas "kapitālo remontu", un demonstrēt Latviju kā labas prakses piemēru citām valstīm. Vienlaikus ir jāturpina darbs pie NILLTPFN regulējuma pilnveides, lielāku uzmanību pievēršot starptautiskās konkurētspējas aspektiem.

Latvijā izdarītu predikatīvu noziedzīgu nodarījumu prioritizācija

FICIL aicina valdību un FID par tiesībsargājošo iestāžu un jo īpaši FID prioritāti nekavējoties izvirzīt tādu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanu un līdzekļu iesaldēšanu, kas ir radušies Latvijā izdarītu noziedzīgu nodarījumu rezultātā, t. sk. saistībā ar izvairīšanos no nodokļu nomaksas. Pašreizējam fokusam atrodies uz ārvalstīs izdarītu noziedzīgi iegūtu līdzekļu rezultātā iegūto līdzekļu konfiskāciju un resursu trūkuma dēļ nespējot vispusīgi koncentrēties uz Latvijas predikatīvajiem noziegumiem, cieš Latvijas godprātīgo uzņēmumu intereses.

NILLTPFN likuma prasību attiecināšana uz ārvalstu investoru uzņēmumu grupas ietvaros sniegtajiem pakalpojumiem

Lai nepamatoti nenostādītu ārvalstu investoru uzņēmumus nepateicīgākā situācijā, salīdzinot ar vietējiem uzņēmumiem, FICIL izsaka priekšlikumu NILLTPFN likuma 3. panta sestās daļas formulējumu pārveidot, pieļaujot tā attiecināšanu arī uz tādām uzņēmumu grupām, kuru dalībnieki nav reģistrēti Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā.

Arestētās mantas lietu izskatīšana iespējami īsā termiņā un tiesu prakses apkopojums procesos par noziedzīgu iegūtu mantu

FICIL ieskatā labvēlīgas investīciju vides veicināšanā nepieciešams nodrošināt, ka gadījumos, kad tiek iesaldēti un arestēti uzņēmuma līdzekļi, tie pēc iespējas ātrāk tiek atgriezti uzņēmumam, ja tiek konstatēta līdzekļu likumīga izcelsme. Jānodrošina, ka finanšu un ekonomisko noziegumu lietās mantas aresta gadījumos netiek piemēroti tikai likumā noteiktie maksimālie termiņi. Vienlaikus FICIL rekomendē arī tiesu prakses apkopojuma izstrādi procesos par noziedzīgu iegūtu mantu.

Rekomendāciju pamatojums

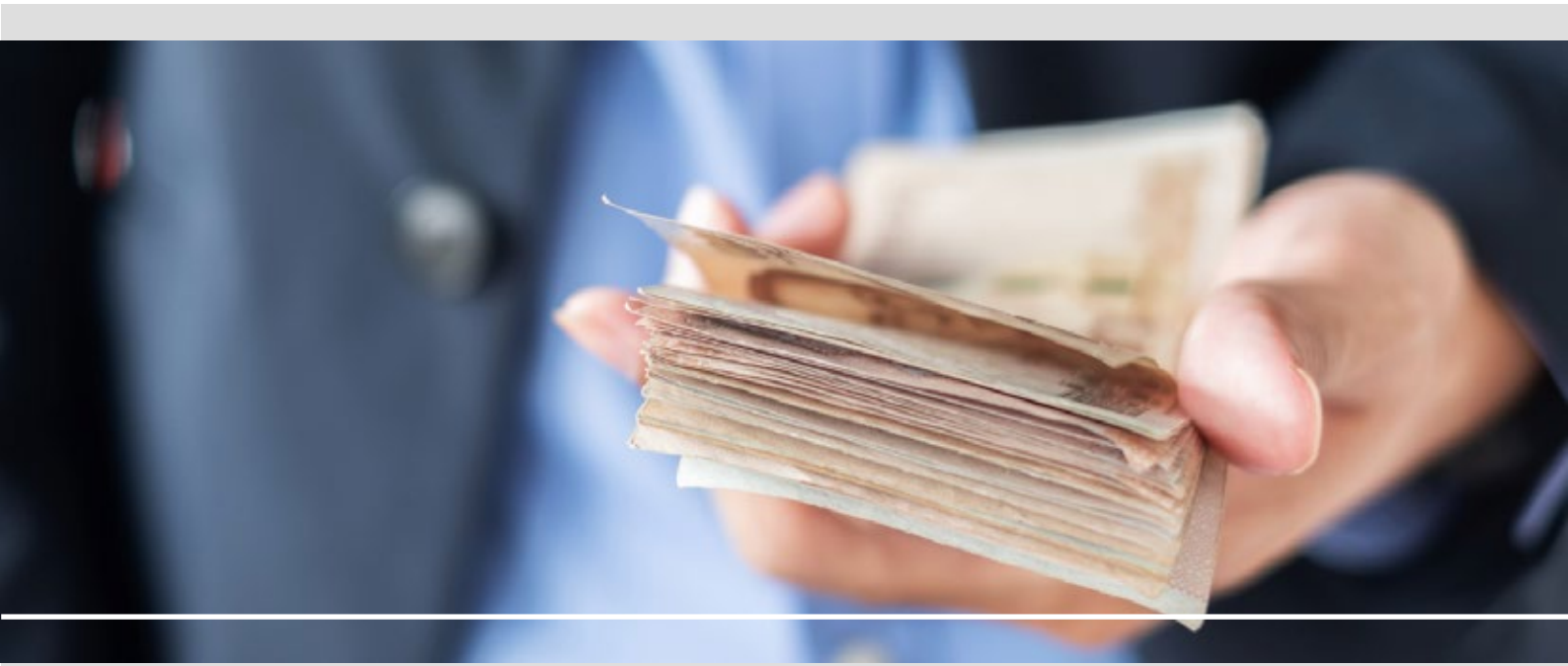
Pasākumi ēnu ekonomikas mazināšanai

Ēnu ekonomikas kontekstā Latvijas uzņēmējdarbībā un sabiedrībā kopumā bieži dzirdētas atrunas un viedokļi par neuzticēšanos valstij, neapmierinātību ar valsts sniegtajiem pakalpojumiem u. tml. Pēc būtības valsts sniegtā pakalpojuma kvalitāte ir sarežģīti novērtējama, un šādi novērtējumi parasti balstās viedoklī, nevis izsvērtā analizē – kādam pakalpojums ir labs, bet citam pilnīgi pretējs. Sprotami, ka pilnīgs skaidras naudas norēķinu aizliegums nav iespējams, jo atsevišķos ikdienas sadzīves pakalpojumos tā vienkārši būs un ar to ir jārēķinās. Pasatāv nozares, kurās „aplokšņu” algas pilnībā izskaust var būt praktiski neiespējami, piemēram, apkopējām, auklītēm, ogu lasītājiem vai mazo saimniecisko darbu veicējiem, un tas nebūtu saistāms ar uzticības līmeni pret valsti. FICIL vairākkārt savu biedru vidū ir dzirdējusī izskanam viedokli, ka „Latvijā varbūtība tikt piekertam un/vai sodītam par nodokļu nemaksāšanu vai krāpšanu ir zema”. FICIL atkārtoti uzver, ka sodiem par nodokļu nemaksāšanu vajadzētu būt neizbēgamiem, turklāt publicējot lietas materiālus un sniedzot informāciju par iesaistītājām personām.

Papildus sodu neizbēgamībai Valsts ieņēmumu dienestam (VID) būtu jāmeklē risinājumi, palielinot resursus attiecībā uz saņemto ziņojumu, t. sk., anonīmo ziņojumu, apstrādi, analizējot pieejamos datus un

sniedzot atbildes pēc būtības par iespējamiem ēnu ekonomikas noziegumiem. FICIL aicina apsvērt prevencijas pasākumu paplašināšanu ēnu ekonomikas novēršanā, t. i., no Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likuma subjekta saņemot ziņojumu par aizdomīgu darījumu, piemēram, par darījumiem, kas ir saistīti ar izvairīšanos no nodokļu nomaksas, VID (nepārkāpjot izpaušanu jeb „tipping off”) varētu nosūtīt brīdinājumu personai vai uzņēmējam par paaugstinātu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas vai ēnu ekonomikas risku, kā rezultātā Valsts ieņēmumu dienests spētu piemērot politiku – „vispirms brīdināt un pēc tam sodīt”. Ņemot vērā vājo noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas izpratni sabiedrībā, ar brīdinājumu palīdzību tiktu radīta preventīvā pārraudzība: pirmā reize – brīdinājums, nākamā reize – soda sankcija. Vienlaicīgi ar brīdinājuma saņemšanu pārkāpēja pienākums būtu iziet atbilstošu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas apmācību kursu. Šādu pašu kārtību VID varētu piemērot, veicot regulāros nodokļu administrēšanas pakalpojumus un saskaroties ar izvairīšanās no nodokļu nomaksas pazīmēm.

FICIL ieskatā VID būtu nepieciešams palielināt savu kapacitāti, lai strādātu ar viņu rīcībā jau esošajiem datiem, pilnveidojot VID EDS platformu, uzraugot

savus klientus un ar tiem komunicējot, liekot saprast, ka notiek aktīva uzraudzība. VID šobrīd ir radījusi segmentācijas rīkus juridiskajām personām un fiziskām personām, bet FICIL ieskatā būtu nepieciešama aktīvākā VID komunikācija par to, kā šis rīks tiek izmantots ēnu ekonomikas mazināšanā. Papildus uzmanība jāpievērš arī publiskā sektora komunikācijai ar sabiedrību, izceļot ieguvumus, ko sniedz nodokļu nomaksāšana. Uzskatām, ka privātpersonām un uzņēmumiem būtu jābūt iespējai skaidri un saprotami redzēt saikni starp nomaksājamiem nodokļiem un saņemtajiem ieguvumiem.

Finanšu un ekonomisko noziegumu novēršana

Apjomīgā Valsts kontroles revīzija par noziedzīgu nodarījumu ekonomikas un finanšu jomā izmeklēšanu un iztiesāšanu kavējošiem faktoriem tika veikta kā visaptverošs pētījums, tajā iesaistot augsta līmeņa ārvalstu un Latvijas ekspertus. FICIL ir pārliecināta, ka finanšu un ekonomisko noziegumu novēršanas sistēmas trūkumu skaidra apzināšanās ir būtisks solis sistēmas efektivitātes uzlabošanā. Tomēr izšķiroši svarīga nozīme būs Valsts kontroles ziņojumā identificēto problēmjautājumu pilnvērtīgai risināšanai pēc būtības. Saistībā ar minēto FICIL ļoti atzinīgi vērtē Noziedzības novēršanas padomes 2021. gada 15. aprīlī apstiprināto Valsts kontroles ziņojumā ietvertu ieviešanas plānu. FICIL ieskatā pastāv trīs galvenie rīcības virzieni: a) tiesu sistēmas, prokuratūras un izmeklēšanas iestāžu noslodzes mazināšana; b) finanšu un ekonomisko noziegumu izmeklēšanu un iztiesāšanu kavējošo šķēršļu novēršana; c) uzlabojumi prokuratūras darbībā.

Ņemot vērā ierobežotos resursus, FICIL uzskata, ka primārais īstermiņa risinājums ir uzsākt lietu audits un pārdale pa reģioniem, tādā veidā noskaidrojot patieso sistēmas noslodzi un optimizējot resursu izlietojumu atbilstoši konkrētu darbinieku kompetencei. Identificējot lietas, kurās notiesāšanas iespējamība ir zema, jāparedz arī iespēja šādas lietas savlaicīgi un efektīvi izbeigt, neradot mākslīgu papildus noslodzi izmeklētājiem. Papildus tam FICIL ieskatā finanšu un ekonomiskajiem noziegumiem tiesībsargājošo institūciju darbībā nepieciešams piešķirt prioritāti, tai koncentrējot plašākos institūciju resursus, t. sk., piešķirot attiecīgus finansiālos, tehniskos, infrastruktūras un konsultatīvos resursus.

Iespējami ātrāka procesa nodrošināšanai nepieciešams arī veicināt vienotu izmeklētāju, prokuroru un tiesnešu izpratni par Krimināllikuma un Kriminālprocesa likuma normu interpretāciju. Īpaši būtiski tas ir attiecībā uz pierādīšanasstandartu finanšu un ekonomisko noziegumu kriminālprocesos, kā arī pierādījumu izmantošanu. FICIL piekrist Valsts kontroles un Tieslietu ministrijas viedoklim, ka vadošā loma šādu vadlīniju izstrādē jāuzņemas prokuratūrai, tomēr efektīvu risinājuma panākšanai šādu vadlīniju izstrādē jābūt iesaistītiem arī izmeklētājiem, tiesnešiem un tiesību zinātniekiem. Atsevišķu praktisko jautājumu izpētē būtu piesaistāmi ārējie eksperti ne tikai no tiesību zinātniekiem, bet arī finanšu ekspertiem u. c. jomu speciālistiem.

Tajā pašā laikā ir nepieciešams uzlabot arī tiesībsargājošo iestāžu komunikāciju ar sabiedrību, lai mazinātu tajā pastāvošo nesodāmības sajūtu attiecībā pret finanšu un ekonomiskajiem noziegumiem. Pirmkārt, ir nepieciešama regulāri atjaunota un publiski pieejama informācija par izmeklētāju un prokuratūras izvirzītajiem mērķiem, veicamajiem soļiem un skaidriem izpildes kritērijiem (KPI). Otrkārt, nepieciešams sabiedrībai sniegt pilnvērtīgu un viegli uzveramu informāciju situācijās, kad tiek izbeigti plašu rezonansi izraisījuši izmeklēšanas procesi.

Attiecība uz izmeklēšanas procesu kvalitāti, viens no efektīvākajiem finanšu un ekonomisko noziegumu izmeklēšanas procesa kvalitātes uzlabošanas līdzekļiem ir ievērojami aktīvāka uzraugošā prokurora iesaistīšanās šo noziegumu veidu izmeklēšanā no kriminālprocesa sākuma stadijas, nosakot krimināllietas virzību un konkrētas veicamās procesuālās darbības. Ierobežoto resursu situācijā nepieciešams definēt prioritārās noziedzīgu nodarījumu kategorijas, kurās uzraugošie prokurori izpildītu šo aktīvās dalības funkciju. Juridiski vienkāršāku noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanā pietiekoša varētu būt standartizēta pieeja, izmeklētājam vadoties no izstrādātām izmeklēšanas shēmām. Taču prioritāri izmeklējamais noziegums, pie kuriem viennozīmīgi pieskaitāmi liela apmēra finanšu un ekonomiskie noziegumi, būtu jāvelta palielināti prokuratūras resursi.

Efektīva korupcijas novēršana

FICIL vēlas uzteikt 2021. gada pavasarī KNAB rīkoto sabiedrisko apspriešanu par pretkorupcijas pasākumu plāna izstrādi, kuras laikā tika saņemti un izvērtēti nevalstisko organizāciju priekšlikumi un kuri lielākajā daļā tika ņemti vērā vai arī daļēji ņemti vērā.

Pretkorupcijas pasākumu plāna projektā pasākumi organizēti, lai sasniegtu piecus apakšmērķus:

- 1) nodrošināt cilvēkresursu vadības politiku, kas izslēdz motivāciju koruptīvai rīcībai;
- 2) pilnveidot pretkorupcijas iekšējās kontroles sistēmu;
- 3) mazināt toleranci pret korupciju;
- 4) nodrošināt soda par likumpārkāpumiem neizbēgamību;
- 5) ierobežot naudas varu politikā.

Taču, lai plāna izstrāde un ieviešana nepaliktu kā formāls pasākums tikai uz papīra, ir arī nepieciešams analizēt un sekot līdzi datiem par pretkorupcijas pasākumu efektivitāti, lai spētu izvērtēt tās ietekmi un korupcijas novēršanas progresu. Tas arī palīdzētu izvērtēt nepieciešamos resursus novirzīšanai atsevišķiem pasākumiem, liekot lielu uzsvāri uz rezultāta sasniegšanu. FICIL vērs uzmanību, ka joprojām nav izdevies mazināt nesodāmības sajūtu par korupcijas noziegumiem, kas atspoguļojas 2020. gada korupcijas uztveres indeksā. FICIL ieskatā bez notiesājošiem spriedumiem sabiedrībai nozīmīgos kriminālprocesos, kas saistīti ar korupciju, progresu panākt nebūs iespējams.

Līdzšinējie KNAB atklātie pārkāpumi liecina, ka augstākie korupcijas riski ir saistīti ar publiskajiem iepirkumiem, kuros tiek piesaistīts arī Eiropas Savienības līdzfinansējums. Apjomīgākie iepirkumi īstenoti Rīgā, kur atrodas vadošās valsts pārvaldes iestādes un kapitālsabiedrības, tomēr nozīmīga daļa finansējuma izlietota iepirkumiem arī valsts reģionos. Informatīvajā ziņojumā par Kohēzijas politikas Eiropas Savienības fondu investīciju aktualitātēm līdz 2019. gada augustam Finanšu ministrija norādīja, ka 65 % no visiem 2019. gada pirmajā pusgadā neatbilstošajiem izdevumiem konstatēti pašvaldību projektos – galvenokārt par iepirkumu normu pārkāpumiem¹. Ņemot vērā minēto, FICIL līdzīgi kā savā 2020. gada pozīcijas ziņojumā vērs valdības uzmanību uz nepieciešamību pēc KNAB iesaistes un tiesas uzraudzības tādu Latvijas valstij nozīmīgu būvprojektu realizācijā kā *Rail Baltica*.

Labticīga ieguvēja aizsardzība kriminālprocesā

Labticīga ieguvēja aizsardzība kriminālprocesā ir jautājums, kas jau pašlaik skar un nākotnē noteikti turpinās būtiski skart investoru intereses, piemēram, iegādājoties un attīstot nekustamos īpašumus. Prakse, ka šie investīciju objekti labticīgiem investoriem, kas nereti paļāvušies uz publisku reģistru ierakstiem un veikuši padziļinātu izpēti pirms šo objektu iegādes, tiks atņemti kriminālprocesa robežās, būtiski apdraud jaunu investīciju piesaisti. FICIL līdzīgi kā savā 2020. gada pozīcijas ziņojumā vērs valdības uzmanību uz nepieciešamību stiprināt labticīgo ieguvēju aizsardzību kriminālprocesā.

FICIL atzinīgi vērtē Saeimas 2021. gada 4. martā pieņemtos grozījumus Kriminālprocesa likumā, kas paredz, ka gadījumā, ja par noziedzīgi iegūtu atzītā manta ir nekustamais īpašums, kas ir piekritīgs valstij, to atstāj labticīgā ieguvēja īpašumā, ja tā īpašuma tiesības ir nostiprinātas publiskā reģistrā. Tomēr šie likuma grozījumi regulē ļoti šauru gadījumu loku, kas diemžēl neaptver vairumu gadījumu, kad investoru tiesības tiek apdraudētas. Par labticīgu ieguvēju efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli lielākoties nevar uzskatīt iespēju vērsties pret noziedzīgā nodarījuma izdarītājiem civilprocesuālā kārtībā kriminālprocesa izskatīšanas ilguma dēļ. Nespēja paļauties uz publisku reģistru ierakstiem, riskējot tiešā veidā zaudēt ieguldītās investīcijas, viennozīmīgi uzskatāma par apstākli, kas var kavēt ārvalstu investīciju piesaisti Latvijā un kavēt uzņēmējdarbības attīstību kopumā.

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršana

2018.-2020. gadā Latvijas valdības paveiktais NILLTPFN jomā uzskatāmi demonstrēja Latvijas apņemšanos un spēju veikt izlēmīgas darbības Latvijas finanšu industrijas reputācijas atjaunošanai. Latvija pierādīja, ka tā īsā laikā spēj īstenot visas nepieciešamās sadarbības partneru rekomendācijas sistēmas efektivitātes uzlabošanu, realizējot nepieciešamās reformas finanšu sektora uzraudzības darbībā, par to saņemot starptautisko ekspertu atzinīgu novērtējumu – Latvija 2020. gadā bija pirmā *Moneyval* dalībvalsts un otrā valsts pasaulē, kas saņēmusi augstāko tehniskās atbilstības novērtējumu salīdzinājumā ar citām valstīm. Šādu novērtējumu ir jāizmanto kā ziņu starptautiskajai sabiedrībai, piemēram, piedāvājot savu aktīvu dalību ES aģentūras nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanai (AMLA) izveidē un vismaz daļēji aģentūras struktūrvienību darbības nodrošināšanā Latvijā.

¹ Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja darbības stratēģija. Pieejama: <https://www.knab.gov.lv/lv/knab-darbibas-strategija>

Lai nebūtu jāveic finanšu sistēmas atkārtots „kapitālais remonts”, Latvija nedrīkst apstāties pie sasniegtā, un ir jāturpina darbs pie NILLTPFN regulējuma pilnveides. Šajā sakarā FICIL vēlētos izcelt Finanšu izlūkošanas dienesta (FID) 2020. gadā izstrādātos vairākus stratēģiskās analīzes pētījumus un metodiskos materiālus un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas izstrādāto rokasgrāmatu *leteikumi NILLTPFN un sankciju riska pārvaldīšanas iekšējās kontroles sistēmas izveidei un klientu izpētei*, kas sniedz izvērstus skaidrojumus un ieteikumus likuma subjektiem, pamatojoties uz labāko praksi NILLTPFN jomā. Sekojot straujai nerezidentu norēķinu kontu slēgšanai 2018.-2019. gadā, dati par iepriekšējo gadu norāda uz kopējā jaunatvērto norēķinu kontu skaita palielināšanos. Minētais liecina tirgus dalībnieku un klientu spēju adaptēties un savā darbībā ieviest jaunajām prasībām atbilstošus risinājumus. Taču FICIL uzskata, ka darbā pie NILLTPFN regulējuma pilnveides būtu jāvērtē ne tikai atbilstība starptautiskajiem NILLTPFN jomas standartiem un saistīto organizāciju izvirzītajām prasībām, bet arī no konkurētspējas viedokļa būtu jāvērtē citu tuvāko valstu regulējums par attiecīgo jautājumu. Neatkāpjoties no esošajiem augstajiem NILLTFN regulējuma standartiem, kurus Latvija ir līdz šim demonstrējusi starptautiskajai sabiedrībai, Latvijai ir jāturpina darbs pie NILLTPFN regulējuma pilnveides un jārada tāds regulējums, kas sniegtu priekšrocības attiecībā pret citām valstīm jaunu investoru piesaistei.

Latvijā izdarītu predikatīvu noziedzīgu nodarījumu prioritizācija

Pēdējo trīs gadu laikā atbilstoši FID rīkojumiem Latvijas kredītiestādēs iesaldēti milzīga apmēra finanšu līdzekļi, šiem apjomiem turpinot nemitīgi pieaugt. Atbilstoši publiski pieejamai informācijai gandrīz visu FID sākotnēji iesaldēto, dažādos kriminālprocesos arestēto un ar tiesu lēmumiem vēlāk konfiscēto līdzekļu izcelsmes vieta ir ārvalstis. Tādējādi Latvijas finanšu sistēma ir tikusi izmantota, lai legalizētu ārvalstīs izdarītu predikatīvu noziedzīgu nodarījumu rezultātā iegūtos līdzekļus.

FICIL viennozīmīgi pozitīvi novērtē valdības un FID centienus attīrīt Latvijas finanšu vidi no ārvalstīs noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem. Tomēr no Latvijā investējošo ārvalstu investoru perspektīvas raugoties, primāri svarīgi ir pievērsties tādu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanai, kas radušies Latvijā izdarītu noziedzīgu nodarījumu rezultātā (piemēram, no izvairīšanās no nodokļu nomaksas, kukuļošanas, krāpšanas u. c.). Izdarot noziedzīgus nodarījumus Latvijā, noziegumu izdarītāji iegūst netaisnīgu labumu attiecībā pret tiem uzņēmējiem, kas rīkojas tiesiski un atbilstoši labas komercprakses principiem. Šādas situācijas vistiešākajā veidā kaitē godīgai konkurencei, negodprātīgus uzņēmējus nostādot labākā situācijā par godprātīgajiem.

Finanšu un ekonomisko noziegumu izdarīšanas centrālais mērķis ir ekonomiska labuma gūšana. Efektīvi vērstoties pret noziedzīgā ceļā iegūtiem līdzekļiem, ir iespējams būtiski samazināt finanšu un ekonomisko noziegumu skaitu. FID nenoliedzami ir efektīvākā un kvalificētākā iestāde noziedzīgi iegūtu līdzekļu identificēšanā un ar to saistīto noziedzīgo darbību analīzē.

NILLTPFN likuma prasību attiecināšana uz ārvalstu investoru uzņēmumu grupas ietvaros sniegtajiem pakalpojumiem

FICIL vērš valdības uzmanību uz ārvalstu investoru praksē novērotu problēmu, kuras novēršanai būtu ieteicams apsvērt grozījumus Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likumā (turpmāk – Likums). Minētā problēma ir saistīta ar pārmērīgi plašu Likuma tvērumu, par Likuma subjektiem atzīstot arī sabiedrības, kas savas grupas uzņēmumiem ir izsniegusi atsevišķus aizdevumus, kā arī sabiedrības, kas uzņēmumu grupai nodrošina grāmatvedības, nekustamo īpašumu starpniecības vai vadības pakalpojumu funkciju.

2021. gada sākumā Saeimā tika izskatīts likumprojekts par apjomīgiem Likuma grozījumiem. Likumprojekta izskatīšanas laikā cita starpā tika apsvērts jautājums par Likuma prasību tvēruma sašaurināšanu attiecībā uz vienas uzņēmumu grupas ietvaros ietilpstošajām sabiedrībām. Ievērojot minēto, FICIL 2021. gada februārī un maijā vērsās Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijā ar saviem priekšlikumiem normatīvā regulējuma pilnveidošanai. Diemžēl FICIL ierosinājumi atbalstu neguva, taču FICIL joprojām uzskata, ka pašreizējā prakse ārvalstu investoriem rada pārmērīgu administratīvo slogu, vienlaicīgi faktiski nemazinot NILLTPF riskus.

Ar Likuma 2021. gada 15. jūnija grozījumiem tika sašaurināts Likuma subjektu loks saistībā ar finanšu pakalpojumu sniegšanu tikai uzņēmumu grupas ietvaros vai kooperatīvās sabiedrības biedriem. Vienlaicīgi 3. lasījumā atbalstu neguva 2. lasījumā komisijas atbalstītais ierosinājums Likuma prasības neattiecināt uz ārvalstu pakalpojuma grāmatvedības pakalpojumu sniegšanu, ja personas pamatdarbība nav saistīta ar šādu pakalpojumu sniegšanu.

FICIL atzinīgi vērtē likumdevēja centienus mazināt administratīvo slogu uzņēmējiem, novēršot situācijas, kurās uzņēmumi tiek atzīti par Likuma subjektiem, ja tie finansēšanu veic tikai uzņēmumu grupas ietvaros. Tomēr ar Likuma 2021. gada 15. jūnija grozījumiem papildinātā Likuma 3. panta sestā daļa nepamatoti sašaurina šīs tiesību normas piemērošanu attiecībā uz ārvalstu investoriem. Minētajā tiesību normā

ietvertais formulējums, ka uzņēmumu grupa, uz kuru attiecināms izņēmums „sastāv tikai Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā ierakstītām personām, filiālēm vai to pārstāvēniecībām – dalībvalsts rezidentiem”, nepieļauj šī izņēmuma attiecināšanu uz situācijām, kad uzņēmumu grupā ietilpst ne tikai Uzņēmumu reģistrā ierakstītas personas, bet arī uzņēmumi, kas reģistrēti ārvalstī, t. sk. Eiropas Savienības dalībvalstī.

Vienlaicīgi FICIL vērš uzmanību, ka ārvalstu investoru uzņēmumi nereti ietilpst uzņēmumu grupās, kuru sastāvā ir ne tikai Eiropas Savienības uzņēmumi, bet arī tādu trešo valstu, kurās tiek ievēroti augsti noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas standarti (piemēram, ASV), uzņēmumi. FICIL ieskatā nespēja attiecināt Likuma 3. panta sestās daļas izņēmumu uz šādām uzņēmumu grupām nepamatoti pasliktinās ārvalstu investoru stāvokli salīdzinājumā ar uzņēmumu grupām, kas reģistrēti tikai Latvijā vai Eiropas Savienībā. Konceptuāli līdzīgs komentārs FICIL ir arī par priekšnoteikumu, ka izņēmums var tikt attiecināts tikai uz tiem gadījumiem, kad grupas sastāvā esošo personu patiesie labuma guvēji un personas, kas ieņem amatu to izpildinstitūcijā, ir dalībvalsts rezidenti.

FICIL uzskata, ka izņēmums par Likuma subjekta statusa neiegūšanu, ja pakalpojumi tiek sniegti tikai uzņēmumu grupas ietvaros, būtu attiecināms ne tikai uz finanšu pakalpojumiem, bet arī grāmatvedības, nekustamā īpašuma starpniecības un vadības pakalpojumiem, kurus viens uzņēmumu grupas uzņēmums nodrošina citiem grupas uzņēmumiem.

Arestētās mantas lietu izskatīšana iespējami īsos termiņos un tiesu prakses apkopojums procesos par noziedzīgu iegūtu mantu

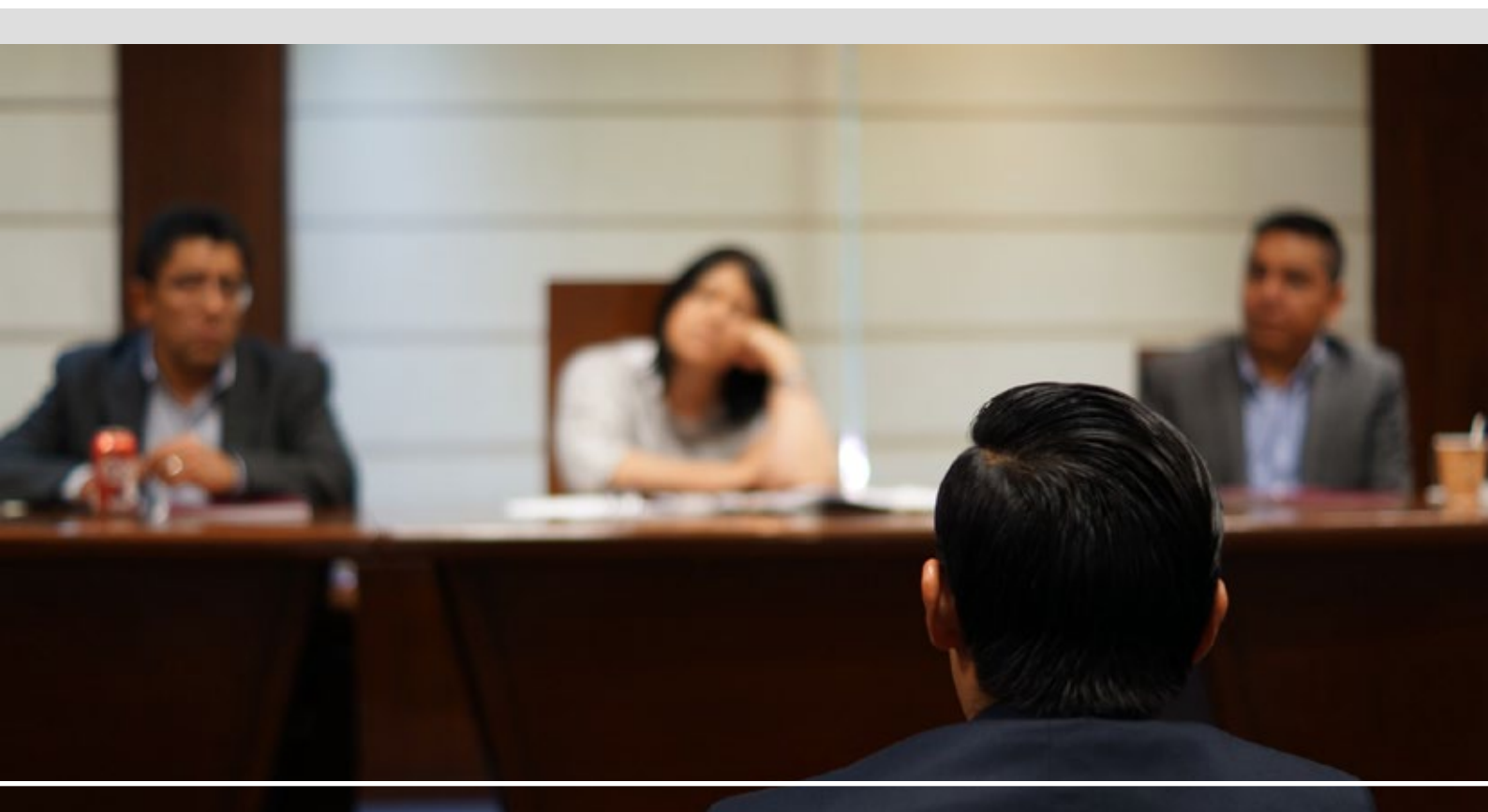
Pēdējo gadu laikā atbilstoši FID rīkojumiem un tiesībsargājošo iestāžu darbībai ir iesaldēti un arestēti milzīga apmēra finanšu līdzekļi. FICIL ieskatā vienlaicīgi būtiska ir mantisko jautājumu iespējami drīza atrisināšana kriminālprocesā, konfiscējot noziedzīgi iegūtos līdzekļus vai atdodot valdītājiem arestētos līdzekļus ar likumīgu izcelsmi. Pirmstiesas kriminālprocesā īpaši nozīmīga ir sadarbība un dialogs starp kriminālprocesā aizskarto mantas īpašnieku, pierādot mantas likumīgo izcelsmi, un izmeklētāju, pārbaudot norādītos apstākļus. Uzraugošajam prokuroram nepieciešamības gadījumā šajā sadarbībā aktīvi jāiesaistās, dodot norādījumus procesa virzītājam. Nav pieļaujama personas iesniegto dokumentu formāla izvērtēšana, lietas izskatīšanas termiņu saīsinot uz iesniegto pierādījumu nevērtēšanas rēķina un visu atbildību par lietas iznākumu novirzot uz tiesu izdalītajā procesā par noziedzīgu iegūtu mantu.

Kriminālprocesa likums pašlaik paredz ilgu mantas aresta maksimālo termiņu (par sevišķi smagu noziegumu izdarīšanu – divdesmit divi mēneši, pieļaujot pagarinājumu līdz deviņiem papildu mēnešiem). FICIL ieskatā tiesībsargājošajām iestādēm jādara viss, lai mantiskie jautājumi finanšu un ekonomisko noziegumu lietās tiktu atrisināti, neizmantojot likumā noteiktos maksimālos termiņus. Turklāt mantas aresta pagarināšanas termiņi būtu pieļaujami šajos likumā paredzētos izņēmuma gadījumos, izmeklēšanas tīnesim vispusīgi un kritiski izvērtējot, vai procesa virzītājs nav pieļāvis vilcināšanos un procesa ātrāka pabeigšana nav bijusi iespējama tā īpašas sarežģītības dēļ.

Process par noziedzīgi iegūtu mantu, kas bieži tiek piemērots tieši finanšu un ekonomisko noziegumu lietās, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 59. nodaļai tiek galīgi izskatīts divās tiesas instancēs – pirmajā un apelācijas instancē. Attiecīgi šajās tik būtiskajās lietās

ar mantisko jautājumu risināšanu saistītie aspekti netiek izskatīti kasācijas kārtībā. Process par noziedzīgi iegūtu mantu turklāt tiek izskatīts slēgtā tiesas sēdē, kā rezultātā atbilstoši likuma *Partiesu varu* 28.² pantam tikai lēmuma ievaddaļa un rezolutīvā daļa ir vispārpieejama informācija un tiesas nolēmumi netiek publicēti.

Šādā situācijā efektīvs līdzeklis vienveidīgas un pareizas judikatūras veicināšanai varētu būt Augstākās tiesu prakses apkopojuma vai attiecīgu vadlīniju izstrāde. Šādi Augstākā tiesa un tās piesaistītie speciālisti pārskatītu tiesu lēmumus un sniegtu savu vērtējumu par nolēmumu pareizību, kā arī izteiktu vispārīgas juridiskās atziņas, kas ievērojami palīdzētu tiesību normu piemērotājiem.

Nostāja Nr. 7

Ārvalstu investoru padomes Latvijā nostāja attiecībā uz finanšu un ekonomisko noziegumu apkarošanu

---

FICIL ir nevalstiska organizācija, kas apvieno 38 lielākos ārvalstu uzņēmumus no dažādām nozarēm, 10 ārējās tirdzniecības palātas, Francijas ārējās tirdzniecības konsultantus un Rīgas Ekonomikas augstskolu (SSE Rīga). FICIL misija ir uzlabot Latvijas uzņēmējdarbības vidi un konkurētspēju ārvalstu investīciju piesaistē, izmantojot tās biedru pieredzi un zināšanas, lai sniegtu rekomendācijas valdībai

www.ficil.lv